

فراتحلیلی از اثر حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۷/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۸

بهروز قاسمی پور^۱

دکتر فایق احمدی*^۲

دکتر حمیدرضا وکیلی فرد^۳

چکیده

حاکمیت شرکتی معمولاً در قالب مجموعه‌ای از سازوکارهای طراحی شده به منظور کاهش مشکلات نمایندگی میان سهامداران و مدیران به دلیل تفکیک مالکیت و کنترل تعریف می‌شود که در سطح وسیع، سازوکارهای داخلی (همچون نقش، ساختار و انگیزه‌های هیئت‌مدیره، ساختار سرمایه و ...) و سازوکارهای خارجی (همچون قوانین و مقررات، بازار سرمایه، بازار محصول و ...) را شامل می‌شود. در این پژوهش به منظور جمع‌بندی دقیق‌تر نتایج متضاد مطالعات متعدد انجام شده در زمینه تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود، از روش فرا تحلیلی (متاآنالیز) استفاده شده است. این روش روی نمونه‌ای شامل ۶۲ مطالعه، مشتمل بر ۴۲ مطالعه خارجی در دوره زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹ و ۲۰ مطالعه داخلی طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۷ اجرا شد. متغیرهای مستقل سه دسته هیئت‌مدیره (استقلال و اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی نقش مدیر ارشد اجرایی) و ساختار مالکیت (مالکیت داخلی و مالکیت نهادی) در نظر گرفته شد و مدیریت سود شرکت، متغیر وابسته مدنظر قرار گرفت. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد. نتایج فرضیه‌های پژوهش نیز حاکی از وجود ارتباط معنی داری بین حاکمیت شرکتی و مدیریت سود است.

کلمات کلیدی: حاکمیت شرکتی، مدیریت سود، هیئت‌مدیره، فراتحلیلی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

استادیار گروه حسابداری، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

faeghamadi@chmail.ir

دانشیار گروه حسابداری، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

پس از رسوایی‌های مالی رخ داده در شرکت‌های عظیم دنیا (همچون انرون، ورلدکام و ...)، گرایش بین‌المللی در جهت توسعه و اجرایی کردن سازوکارهای حاکمیت شرکتی به‌منظور مبارزه با رفتارهای فرصت‌طلبانه‌ای که به تضعیف اطمینان سرمایه‌گذاران نسبت به اطلاعات مالی منجر شده است، به وجود آمد. بنابراین تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود، یکی از موضوعاتی است که طی سال‌های اخیر در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته است. حاکمیت شرکتی معمولاً در قالب مجموعه‌ای از سازوکارهای طراحی شده به‌منظور کاهش مشکلات نمایندگی میان سهامداران و مدیران به دلیل تفکیک مالکیت و کنترل تعریف می‌شود که در سطح وسیع، سازوکارهای داخلی (همچون نقش، ساختار و انگیزه‌های هیئت‌مدیره، ساختار سرمایه و ...) و سازوکارهای خارجی (همچون قوانین و مقررات، بازار سرمایه، بازار محصول و ...) را شامل می‌شود.

موضوع حاکمیت شرکتی بر اساس این باور وسیع که قادر است انگیزه و اعتماد سرمایه‌گذاران را افزایش داده و منجر به تقویت سلامت اقتصادی شرکت‌ها شود، توجه قابل‌ملاحظه‌ای از تدوین‌کنندگان مقررات، اندیشمندان و محققین را به خود جلب نموده است و طی دهه اخیر، پیش‌نویس دستورالعمل حاکمیت شرکتی توسط نهادهای ناظر بر بازار سرمایه ایران نیز تهیه و به‌روزرسانی شده است. از سویی دیگر هرچه شفافیت و افشا کیفیت بیشتری داشته باشد، اطلاعات بهتری در خصوص نحوه اداره شرکت در اختیار ذی‌نفعان قرار می‌گیرد. هدف نظام راهبری شرکتی، کسب اطمینان از عدم وقوع رفتار فرصت‌طلبانه است. این امر به‌واسطه شفافیت و افشای اطلاعات امکان‌پذیر است و به کاهش مشکلات نمایندگی و اطلاعات نامتقارن بالقوه بین مدیر (نماینده) و ذی‌نفعان مختلف (سهامداران، اعتباردهندگان...) منجر می‌شود. افشای گسترده می‌تواند سبب جلب اعتماد سرمایه‌گذاران در مورد جنبه‌های مختلف عملکرد یا عملیات شرکت شود و به کاهش سطح عدم تقارن اطلاعاتی یا به گفته‌ای، کاهش هزینه‌های اطلاعاتی سرمایه‌گذاران بیانجامد.

لذا برپایه این استدلال، در پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این سوال خواهیم بود که آیا حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود با استفاده از روش فرا تحلیل تأثیرگذار است یا خیر؟

بنابراین، پژوهش حاضر درصدد است که رابطه بین اثر حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود شرکت، مورد بررسی قرار گیرد. یافته‌های پژوهش ضمن آن‌که موجب توسعه ادبیات نظری در حوزه حاکمیت شرکتی به عنوان یک عامل نظارتی می‌شود، می‌تواند موجب درک بهتر سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران بازار سرمایه و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری از تأثیر حاکمیت شرکتی بر افشای اطلاعات شرکت بر رونق بازار سرمایه گشته و در امر تصمیم‌گیری آنان راهگشا باشد.

۲- مبانی نظری و تدوین فرضیه پژوهش

بازارهای نوظهور به دلیل درجه رشد اقتصادی بالا مورد توجه شرکت‌های بین‌المللی، سرمایه‌گذاران قرار گرفته‌اند. با این وجود، آن‌ها رویه‌های حمایتی ضعیفی برای سرمایه‌گذاران به‌ویژه سهامداران اقلیت دارند. همچنین عدم تقارن اطلاعاتی بالایی بین مدیران و سرمایه‌گذاران آن‌ها وجود دارد و سطح افشای ضعیف‌تری نسبت به بازارهای اقتصادهای توسعه‌یافته دارند (الفکی، ۲۰۱۷). عدم تقارن اطلاعاتی از جمله مشکلاتی است که رابطه نماینده و مالک را تحت تأثیر قرار می‌دهد. فرض بر این است که مدیریت به خاطر نقشی که در اداره امور شرکت دارد در مورد شرکت بسیار آگاه است. اصل یا مالک برای اطلاع از این‌که شرکت بر اساس هدف اولیه حداکثرسازی ثروت عمل

می‌کند یا نه به اطلاعات افشاشده اتکا می‌کند. لذا هدف اصلی افشای اطلاعات آگاه ساختن سرمایه‌گذاران و مالکان و تحلیل‌گران در ارتباط با کیفیت و ارزش شرکت می‌باشد. اطلاعات نه تنها باید صحیح باشد بلکه باید به موقع هم باشد تا تصمیم‌گیرندگان را به شکل مناسبی منتفع سازد؛ بنابراین، افشای اطلاعات شرکت می‌تواند به صورت فراهم کردن اطلاعات به موقع و مربوط که هدف آن رسیدن به شفافیت اطلاعاتی کامل از اقدامات شرکت مانند حاکمیت شرکتی و عملکرد مالی شرکت است، تعریف شود (موسیوکا، ۲۰۱۷). طبق تئوری نمایندگی به دلیل تضاد منافع بین مدیران و مالکان، مالکان در پی انعقاد قراردادهایی جهت کمینه نمودن این تضاد منافع هستند. از سوی دیگر بر اساس تئوری نمایندگی هیئت‌مدیره شرکت‌ها زمانی به افشای اختیاری می‌پردازند که این اقدام موجب افزایش رفاه شخصی آن‌ها شود (نیکلاس و زوراکیس، ۲۰۱۲)؛ بنابراین، انتظار می‌رود که سازوکارهای حاکمیت شرکتی برای تصمیم‌گیری در راستای کاهش هزینه نمایندگی و هزینه قراردادها و جلب اعتماد سهامداران، عاملی برای افشای اطلاعات شرکت باشد.

اندازه هیئت‌مدیره نقش بسزایی در ارتقاء شفافیت اطلاعات شرکت دارد. به طور مثال، هرچه تعداد اعضای هیئت‌مدیره در شرکت‌ها بیشتر باشد، باعث افزایش تخصص و منابع در شرکت می‌گردد (هیدالگو و همکاران، ۲۰۱۱). مطابق با تئوری نمایندگی، تعداد اعضای هیئت‌مدیره نقشی حیاتی در اتخاذ تصمیمات راهبردی شرکت‌ها دارد. همچنین با افزایش تعداد اعضا، احتمال افزایش در کنترل مدیریت و تجربه بالای هیئت‌مدیره نیز وجود دارد (ماتوسی و چاکرون، ۲۰۰۸). از سویی دیگر مطابق با استدلال هرمان (۱۹۸۱) هرچه اندازه هیئت‌مدیره نیز بزرگ‌تر باشد به احتمال زیاد برنامه‌ریزی‌های آن‌ها ناکارآمدتر هستند. بنابراین، فرضیه زیر تدوین شده است:

فرضیه اول: بین حاکمیت شرکتی و مدیریت سود ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

۳- پیشینه پژوهش

اوکایلی و نویهید (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی و شرکت‌های خانوادگی بر عملکرد شرکت‌ها پرداختند. آن‌ها در پژوهش خود ابتدا به بررسی اثر کمیته حسابرسی بر عملکرد شرکت‌های غیرخانوادگی و سپس فقط در شرکت‌های خانوادگی پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که ویژگی‌های کمیته حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری بر عملکرد شرکت‌های غیرخانوادگی دارد. یولا و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی در ۲۷۷ شرکت بیمه پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بنگلادش طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴ پرداختند. نتایج آن‌ها نشان‌دهنده آن است که استقلال هیئت‌مدیره و نسبت مدیران زن با میزان افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت ارتباط مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج حاکی از وجود ارتباط منفی و معنادار بین مالکیت مدیریتی با میزان افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت است. سریواستاوا و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر هزینه سرمایه حقوق صاحبان سهام با استفاده از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس هند پرداختند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که بین حاکمیت شرکتی و هزینه سرمایه ارتباط منفی معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از وجود رابطه معنادار بین کمیته حسابرسی و هزینه سرمایه است. سوسی و لوکاسون (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین حاکمیت شرکتی و ریسک ورشکستگی در شرکت‌های کوچک و متوسط پرداختند. آن‌ها در پژوهش خود از ۶۷۰۵۸ سال-شرکت و با استفاده از مدل آلتمن و همکاران (۲۰۱۷) به پیش‌بینی ورشکستگی شرکت‌ها پرداخته و برای اندازه‌گیری حاکمیت شرکتی از هفت معیار استفاده کردند. نتایج آن‌ها نشان داد که با افزایش سن مدیرعامل و حضور مالکیت مدیریتی، ریسک

ورشکستگی کاهش می‌یابد. همچنین وجود هیئت‌مدیره بزرگ‌تر در شرکت‌ها منجر به ریسک بیشتر ورشکستگی می‌گردد. نیکبخت و حسین پور (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر "انگیزه‌های مدیریت نسبت به مدیریت سود" و "ارتباط کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل" بر کیفیت قضاوت حسابرس بر اساس یک نمونه متشکل از ۶۴ نفر از مدیران موسسات حسابرسی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که "انگیزه‌های مدیریت نسبت به مدیریت سود" بر کیفیت قضاوت حسابرس "تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین متغیر "ارتباط کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل" بر کیفیت قضاوت حسابرس نیز تأثیر مثبت و معناداری دارد. بعلاوه، هنگام وجود "انگیزه‌های بالا در مقابل انگیزه‌های پایین مدیریت نسبت به مدیریت سود"، تأثیر "ارتباط داشتن کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل" بر "کیفیت قضاوت حسابرس" مثبت و معناداری دارد. در نهایت، از نتایج پژوهش پی برده شد، طبق تئوری اعتبار منبع، هنگام وجود انگیزه‌های بالا مدیریت نسبت به مدیریت سود، ارتباط کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل بر کیفیت قضاوت حسابرس تأثیر مثبت و معناداری دارد.

عبدی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی بر سطح گزارشگری پایداری با استفاده از یک نمونه متشکل از ۱۵۲ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ پرداختند. شواهد بیانگر اثربخشی کمیته حسابرسی به عنوان یک سازوکار حاکمیت شرکتی و ابزار کنترلی در بهبود کیفیت گزارشگری به طور عام و گزارشگری پایداری به صورت خاص به منظور تحقق اهداف ذی‌نفعان است. یافته‌های این پژوهش نتایج با اهمیتی را برای تدوین‌کنندگان الزامات و استانداردها، مدیریت شرکت‌ها و ذی‌نفعان دارد. یافته‌های این پژوهش اهمیت الزامات افشای اطلاعات غیرمالی (اطلاعات محیطی، راهبری و اجتماعی) را برای قانون‌گذاران و استانداردها را نشان می‌دهد. نتایج این پژوهش آگاهی ذی‌نفعان از اهمیت مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، حاکمیت شرکتی و اطلاعات زیست‌محیطی درباره تصمیمات اعتباری و سرمایه‌گذاری را بهبود بخشیده و شرکت‌ها را ترغیب می‌نماید تا افشای اطلاعات گزارشگری پایداری را به منظور ایفای نقش اجتماعی خود بهبود بخشند.

مهرانی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی و ارائه گزارش کنترل‌های داخلی بر کیفیت سود با استفاده از یک نمونه متشکل از ۱۵۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ پرداختند. نتایج حاکی از تأثیر تعداد اعضای مستقل و متخصص کمیته حسابرسی و همچنین ارائه گزارش‌های کنترل‌های داخلی در بهبود کیفیت سود است، بدین صورت که با افزایش استقلال و تخصص اعضا و همچنین ارائه گزارش‌های کنترل‌های داخلی کیفیت سود افزایش می‌یابد و بالعکس. لیکن تعداد اعضای کمیته حسابرسی نقشی معنادار در بهبود کیفیت سود ندارد.

دریائی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی حاکمیت شرکتی و ریسک نامطلوب سود با استفاده از یک نمونه متشکل از ۱۱۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ پرداختند. نتایج بیانگر آن است که حاکمیت شرکتی خوب با بدیل‌های سهامداران نهادی و مدیران غیرموظف، منجر به کاهش ریسک نامطلوب سود می‌شود. دلیل آن به احتمال زیاد ناشی از تصمیم‌گیری‌های شفاف در این نوع شرکت‌ها است. کاظمی (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تحلیل حقوقی مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از روش گشتاور تعمیم یافته با استفاده از یک نمونه متشکل از ۹۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ پرداختند. براساس نتایج پژوهش، حفاظت از حقوق مالکیت با مدیریت سود رابطه منفی و معنادار دارد و با تقویت حاکمیت قانون، ثبات سیاسی، کنترل فساد، سهولت دسترسی

به وام، تسهیل فرآیند ثبت مالکیت، حفاظت از مالکیت فکری و حفاظت از ثبت اختراع، انگیزه‌های فرصت‌طلبانه مدیران و مدیریت سود را کنترل می‌کند.

۴- روش شناسی تحقیق

مطابق با هدف پژوهش مبنی بر بررسی، ترکیب و ادغام نتایج متناقض مطالعات متعدد انجام گرفته در زمینه تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی و ویژگی کمیته حسابرسی بر افشای اطلاعات شرکت، این پژوهش از روش فرا تحلیل برای دستیابی به نتیجه‌ای واحد و شناسایی متغیرهای تعدیل‌کننده روابط میان متغیرهای پژوهش استفاده می‌کند. روش فرا تحلیل به مثابه روش مرور کمی، به منظور ترکیب نتایج مطالعات همبستگی با پرسش‌های پژوهشی یکسان درباره موضوعی واحد و کسب نتیجه واحد، اجرا می‌شود. گلاس، رئیس انجمن تحقیقات آموزشی آمریکا و بنیان‌گذار روش فرا تحلیل، در تعریف این روش می‌گوید: «فرا تحلیل، تحلیل تحلیل‌هاست... تحلیل مجموعه بزرگی از نتایج مطالعات منفرد با هدف یکی کردن و ادغام یافته‌ها» (گلاس، ۱۹۷۶). روش فرا تحلیل مکملی برای روش‌های سنتی مرور پژوهش‌ها (همچون مرور روایت‌گونه، روش شمارش آرا و روش ترکیب مقادیر احتمالات) محسوب می‌شود. این پژوهش از نوع پس‌رویدادی و همبستگی است و هدف اصلی آن، ادغام نتایج مطالعات انجام گرفته به منظور دستیابی به نتیجه‌ای تعمیم‌پذیر به تمام مطالعات با قلمرو زمانی متفاوت و تعیین دلایل وجود تضاد میان نتایج مطالعات، از طریق تعیین متغیرهای تعدیل‌کننده روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش است. یکی از اساسی‌ترین مفاهیم در ادبیات فرا تحلیل، مفهوم اندازه اثر است. اندازه اثر به معنای میزان تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. اندازه اثر به دو دسته تقسیم می‌شود: اندازه اثر d و اندازه اثر f^2 . تمام تحقیقات حسابداری انجام گرفته با روش فرا تحلیل (احمد و همکاران، ۲۰۱۳)، از شاخص‌های همبستگی اندازه اثر استفاده کرده‌اند. در راستای دستیابی به هدف اصلی پژوهش و اجرای روش فرا تحلیل، شاخص همبستگی اندازه اثر (f^2)، ابزار اصلی اجرای فرا تحلیل در نظر گرفته شده است که به منظور بررسی روابط بین متغیرها، محاسبه و ارزیابی می‌شود.

۵- جامعه و نمونه آماری

به منظور اجرای روش فرا تحلیل، کلیه مطالعات انجام گرفته در زمینه موضوع این پژوهش با استفاده از کلیدواژه‌هایی همچون "حاکمیت شرکتی"، "ساختار مالکیت"، "ساختار هیئت‌مدیره"، "مدیر ارشد اجرایی"، "استقلال و اندازه هیئت‌مدیره"، "مالکیت داخلی و نهادی"، "تمرکز مالکیت"، "استقلال کمیته حسابرسی"، "اندازه کمیته حسابرسی"، "تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی"، "تعداد جلسات کمیته حسابرسی"، "ویژگی کمیته حسابرسی"، "اثربخشی کمیته حسابرسی"، از تارنمای مجله‌های خارجی (مقاله‌های منتشر شده در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹) و پایگاه اینترنتی نشریه‌های علمی پژوهشی داخلی (مقاله‌های منتشر شده طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۸)، به مثابه جامعه آماری پژوهش شناسایی و جمع‌آوری شدند. در نهایت، از مجموع ۱۲۴ مطالعه جمع‌آوری شده، فقط مطالعاتی (بادرنظر گرفتن مقاله‌های منتشر شده در مجله‌های معتبر^۱ برای مطالعات خارجی نمونه) که متغیر وابسته تمام آن‌ها افشای اطلاعات شرکت بود و ضریب همبستگی خطی پیرسون بین این متغیر و هر یک از متغیرهای حاکمیت شرکتی مدنظر در این پژوهش یا آماره دیگری که به ضریب همبستگی خطی پیرسون تبدیل شود را گزارش کرده‌اند، به روش سرشماری برای واحدهای آماری مورد مطالعه انتخاب شدند. این مجموعه از ۶۲ مطالعه انتخابی،

^۱ در این نوشتار از مجله‌هایی با ضریب تأثیر (JCR) نمایه شده در پایگاه تامسون رویترز (ISI) و همچنین، صد مجله برتر در تارنمای رده بندی مجله های علمی (SJR) استفاده شده است.

مشمتمل بر ۴۲ مطالعه خارجی و ۲۰ مطالعه داخلی شکل گرفت. نحوه انتخاب مطالعات نمونه در جدول ۱ مشاهده می‌شود.

جدول ۱. نحوه انتخاب مطالعات مدیریت سود برای انجام فرا تحلیل

۱۲۴	تعداد مطالعات اولیه
۱۰۳	مجموع مطالعات خارجی
	معیارهای حذف مطالعات خارجی:
۳۶	مقاله‌های چاپ شده در مجله‌هایی که از اعتبار زیادی برخوردار نبودند
۷	مقاله‌هایی که ضریب همبستگی پیرسون یا آماره تبدیل‌پذیر به آن را
۶	گزارش نکرده‌اند
	مقاله‌هایی که با متغیرهای موضوع پژوهش ارتباطی نداشتند
۴۲	تعداد نهایی مطالعات خارجی
۲۲	تعداد اولیه مطالعات داخلی
	معیارهای حذف مطالعات داخلی:
۴	مقاله‌هایی که ضریب همبستگی پیرسون یا آماره تبدیل‌پذیر به آن را
۶	گزارش نکرده‌اند
۲۰	مقاله‌هایی که با متغیرهای موضوع پژوهش ارتباطی نداشتند
	تعداد نهایی مطالعات داخلی
۶۲	نمونه نهایی

۶- متغیرهای پژوهش

در این پژوهش مدیریت سود شرکت متغیر وابسته تعیین شده است و سازوکارهای حاکمیت شرکتی در سه گروه ساختار هیئت‌مدیره (استقلال و اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی نقش مدیر ارشد اجرایی)، ساختار مالکیت (مالکیت داخلی، نهادی و تمرکز مالکیت) و کمیته حسابرسی (اندازه، استقلال و تخصص کمیته حسابرسی)، متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند.

۷- روش جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از جمع‌آوری داده‌های پژوهش (P-valueها و آماره‌های t و F یا کای دوی گزارش شده برای هر یک از متغیرها در مطالعات نمونه) به روش کتابخانه‌ای، برای اجرای فرا تحلیل طبقه‌بندی خواهند شد. گام‌های پیموده شده برای اجرای فرا تحلیل به شرح زیر است:

الف) حوزه‌ای برای اجرای فرا تحلیل انتخاب شد که نتایج دوپهلوی و متضادی داشتند، سپس هدف و مسئله پژوهش بر اساس موضوع انتخابی تعریف شد.

ب) متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش به ترتیب ذکر شده در فوق تعیین شدند.

پ) مطالعات انجام‌گرفته مرتبط باهدف و موضوع پژوهش با در نظر گرفتن محدودیت‌ها، شناسایی و گردآوری شدند.

ت) P-value ها و آماره‌های t و F یا کای دوی گزارش شده از روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته هر یک از مطالعات استخراج شده و برای یکسان‌سازی نتایج مطالعات نمونه، از طریق رابطه‌های ارائه شده لیبسی و ویلسون (۲۰۰۱) به اندازه‌های اثر (عناصر اساسی قلمرو فرا تحلیل) تبدیل شدند. در این پژوهش، از ضریب همبستگی خطی پیرسون (r) بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی و ویژگی کمیته حسابرسی بر مدیریت سود شرکت، به مثابه اندازه اثر استفاده شد. اندازه اثر، در واقع، میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد. رابطه‌های مذکور به شرح زیر خواهد بود:

$$r = \frac{t}{\sqrt{t^2 + df}} \quad \text{رابطه ۱}$$

$$r = \sqrt{\frac{x^2}{n}} \quad \text{رابطه ۲}$$

$$r = \frac{\sqrt{F}}{\sqrt{F + n_1 + n_2 - 2}} \quad \text{رابطه ۳}$$

n حجم نمونه هر یک از مطالعات را نشان می‌دهد.

ث) با توجه به نرمال نبودن اندازه اثرهای محاسبه شده (همان ضریب همبستگی پیرسون r)، در این مرحله Z فیشر (Z_r) معادل هر یک از این ضرایب به کمک رابطه ۴ محاسبه می‌شود، سپس میانگین وزنی آن‌ها ($\bar{Z}_r$) را از طریق رابطه ۵ به دست می‌آید.

$$Z_r = 0.5 \times \ln\left(\frac{1+r}{1-r}\right) \quad \text{رابطه ۴}$$

$$\bar{Z}_r = \frac{\sum_{i=1}^k (n_i - 3) \times Z_{ri}}{\sum_{i=1}^k (n_i - 3)} \quad \text{رابطه ۵}$$

K حجم مطالعات مرتبط با هر متغیر و n_i حجم مطالعه آم است.

ج) با تعیین میانگین وزنی ضرایب همبستگی بین متغیرها، نوع و جهت روابط بین متغیرها در فاصله اطمینان مقتضی برآورد خواهد شد (رابطه ۶).

$$\bar{Z}_r - Z_{\alpha} \times \sigma(\bar{Z}_r) \leq Z_{\rho} \leq \bar{Z}_r + Z_{\alpha} \times \sigma(\bar{Z}_r) \quad \text{رابطه ۶}$$

چنانچه عدد به دست آمده صفر شود، ارتباط معناداری میان متغیر مستقل و وابسته نشان نمی‌دهد. در غیر این صورت، ارتباط مثبت یا منفی معنادار میان متغیرها نتیجه می‌شود. نکته حائز اهمیت اینکه به منظور تعیین میزان امکان ادغام مطالعات در دست بررسی برای دستیابی به نتیجه واحد، آزمون تجانس مطالعات از طریق رابطه ۷ اجرا می‌شود.

$$H = \sum_{i=1}^k (n_i - 3) \times (Z_{ri} - \bar{Z}_r)^2 \quad \text{رابطه ۷}$$

مراحل تعیین میزان تجانس ضرایب همبستگی بدین شرح است؛ ابتدا عدد H به دست آمده از رابطه ۷ با مقدار بحرانی جدول کای دو با درجه آزادی ($k-1$) مقایسه می‌شود. اگر عدد H کوچک‌تر از مقدار بحرانی جدول باشد، فرض متجانس بودن همبستگی‌ها تأیید می‌شود.

د) اگر مقدار H به دست آمده از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر باشد، فرض تجانس ضرایب رد می‌شود. در این صورت، مطالعات بر اساس متغیرهای کلیدی که احتمال می‌رود واریانس اندازه‌های اثر نمونه ناشی از آن‌ها باشد، به زیرگروه‌هایی (همچون متغیرهای تعدیل‌کننده) تقسیم می‌شود و گام‌های ذکر شده فوق بار دیگر برای هر یک از آن‌ها به اجرا درمی‌آید، این کار تا جایی ادامه می‌یابد که میان مطالعات تجانسی ایجاد شود. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش و تعیین متغیرهای تعدیل‌کننده روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش، به پیروی از طرح پژوهشی کارسیا-مکا و سانچز (۲۰۰۹) بدین گونه عمل می‌شود؛ فاصله اطمینان برآوردی از روابط میان هر یک از متغیرهای مستقل پژوهش و افشای اطلاعات در سطح کل مطالعات با فاصله اطمینان برآورد شده برای هر زیرگروه مقایسه

می‌شود. چنانچه فاصله اطمینان زیرگروه‌ها، جهت رابطه به‌دست‌آمده از فاصله اطمینان برآوردی برای سطح کل مطالعات را تغییر دهد، آن زیرگروه متغیر تعدیل‌کننده روابط میان متغیر مستقل و وابسته پژوهش محسوب می‌شود.

۸- یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از اجرای فراتحلیل بر کل نمونه آماری، شامل مطالعات داخلی و خارجی در جدول‌های جداگانه‌ای منعکس شده است. در هر جدول، نتایج فراتحلیل انجام گرفته بر کل مطالعات مرتبط با هر متغیر و نتایج مطالعات درون طبقات مرتبط با متغیرهای تعدیل‌کننده، به‌طور جداگانه گزارش شده است.

جدول ۱ نتایج فراتحلیل ۵ مطالعه از کل مطالعات نمونه را نشان می‌دهد که به بررسی رابطه بین حاکمیت شرکتی و مدیریت سود شرکت پرداخته‌اند. فاصله اطمینان منفی گزارش شده از این تعداد مطالعه (۰/۰۳۸- و ۰/۰۴۶-) و همچنین عدد منفی میانگین Z_r ، بیانگر ارتباط منفی معنادار بین مدیریت سود و حاکمیت شرکتی است. آزمون تجانس میان مطالعات با مقدار ۵۳/۴۵۶ ناهمگونی زیادی را نشان می‌دهد. بدین معنی که با توجه به نتیجه بدست آمده از میانگین Z ، کمتر از ۰/۰۵ است، فرضیه پژوهش تایید می‌شود.

جدول ۱. نتایج فراتحلیل مطالعات مرتبط با حاکمیت شرکتی و مدیریت سود شرکت

مقدار بحرانی	آزمون تجانس	فاصله اطمینان ۹۵٪		میانگین Z	تعداد مطالعات	حجم نمونه	متغیر
		حد بالا	حد پایین	$\bar{Z}_r$	K	N	حاکمیت شرکتی
۵/۷۱۲	۵۳/۴۵۶	-۰/۰۴۶	-۰/۰۳۸	۰/۰۲۲	۱۹	۱۶۲۲۱	کل مطالعات حاکمیت شرکتی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

موضوع حاکمیت شرکتی بر این اساس که قادر است از طریق کنترل رفتار فرصت‌طلبانه مدیران، انگیزه و اعتماد سرمایه‌گذاران را افزایش داده و موجب تقویت سلامت اقتصادی شرکت‌ها شود، مورد توجه بسیاری از محققین قرار گرفته است. بر اساس نتیجه بدست آمده حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود شرکت‌ها تاثیرگذار است و فرضیه حاضر بر اساس مطالعات صورت گرفته از فراتحلیل؛ ۱۹ مطالعه مورد پذیرش واقع گردید. نتیجه بدست آمده را می‌توان اینگونه مورد استدلال قرار داد که بر اساس نظریه نمایندگی، مدیران همواره به دنبال کسب منافع شخصی خود در شرکت‌ها هستند و آن‌ها با استفاده از رفتارهای فرصت‌طلبانه خود در سرمایه‌گذاری‌ها و سایر بخش‌های شرکت و اطلاعاتی بیشتری که نسبت به سرمایه‌گذاران دارند سعی بر مدیریت سود در شرکت می‌نمایند و از این طریق به منافع شخصی خود دست پیدا خواهند کرد. بنابراین شرکت‌هایی که از سازوکارهای قوی حاکمیت شرکتی استفاده می‌نمایند، رفتار فرصت‌طلبانه مدیران را کاهش داده و در نتیجه باعث کاهش مدیریت سود می‌گردد.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، محققان می‌توانند با در نظر گرفتن متغیرهای تعدیل کننده و اثرگذار شناسایی شده این پژوهش، روشها و مدل‌های اجرای پژوهش خود را به گونه‌ای انتخاب کنند که ضمن کنترل تأثیر این نوع متغیرها، نتایج دقیقی از روابط میان متغیرهای اصلی گزارش دهند و با توجه به وجود یا نبود رابطه میان متغیرهای حاکمیت شرکتی و مدیریت سود، متغیرهای مرتبط و اثرگذار بر مدیریت سود را برای بررسی‌های آتی خود انتخاب کنند. به منظور جمع‌بندی کلی برای تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود، پیشنهاد میشود نتایج حاصل از تأثیر سازوکارهای دیگری همچون استقلال کمیته حسابرسی بر مدیریت سود، از طریق روش فراتحلیل بررسی شود. همچنین اجرای فراتحلیل برای مطالعات انجام گرفته درباره موضوع پژوهش حاضر در دو سطح متفاوتی همچون مدل درون سازمانی و مدل برون سازمانی از حاکمیت شرکتی و مقایسه نتایج آنها، برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد میشود.

۱۰- پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

با توجه به این که در زمینه فراتحلیل حاکمیت شرکتی، مدیریت سود شرکت در داخل کشور، پژوهش‌های اندکی صورت گرفته است، پیشنهاد می‌شود به منظور استفاده هر چه بیشتر از نتایج پژوهش و نیز کمک به روشن شدن موضوع حاضر، پژوهش‌هایی در زمینه‌های زیر صورت گیرد.

- ۱) بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی به عنوان یکی از انواع مالکیت داخلی از ساختار مالکیت شرکت، بر روابط میان مالکیت داخلی و مدیریت سود به محققین آتی پیشنهاد می‌شود.
- ۲) بررسی تأثیر تفاوت در سیستم حسابداری (همچون انواع مختلف سیستم‌های حاکمیت شرکتی) بر روابط میان مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و مدیریت سود به محققین آتی پیشنهاد می‌شود.
- ۳) پیشنهاد می‌شود تأثیر مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی بر عملکرد شرکت‌ها با در نظر گرفتن معیارهای سنجش عملکرد با استفاده از روش فراتحلیل مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

اعتمادی، حسین؛ سیاسی، سحر و احمدیان، وحید. (۱۳۹۶). فراتحلیل پذیرش استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی و ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری. نشریه پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱۳۰-۸۵

آقایی، محمدعلی و پری، چالاکی. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۵۴-۷۷.

بت شکن، محمدهاشم و رهبری خرازی، مهسا. (۱۳۸۷). حاکمیت شرکتی: میزان رعایت حقوق سهامداران در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات حسابداری، شماره ۲۲، صص ۱-۲۱.

پورحیدری، امید و حمزه حسین‌پور. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین افشای اجباری و اختیاری با ارزش سهام. مجله مدیریت و حسابداری چشم‌انداز مدیریت مالی، شماره ۵، صص ۱۲-۲۵.

تختائی، نصرالله؛ تمیمی، محمد و موسوی، زهرا. (۱۳۹۰). نقش کمیته حسابرسی در کیفیت گزارشگری مالی. مجله حسابدار رسمی، شماره ۱۵، صص ۴۵-۵۶.

حساس‌یگانه یحیی و محمدجواد سلیمی. (۱۳۹۰). مدلی برای رتبه‌بندی حاکمیت شرکتی در ایران. فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال نهم، شماره ۳۰، صص ۱-۳۵.

حیدری، مهدی؛ علی‌خانی، رضیه و مران‌جوری، مهدی. (۱۳۹۷). تأثیر استقلال هیئت‌مدیره بر کیفیت افشای اطلاعات اجتماعی در گزارش‌های سالانه. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۷، شماره ۲۷، صص ۶۲-۵۱.

داداشی، ایمان و نوروزی، محمد. (۱۳۹۷). ارائه مدلی برای تبیین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی مبتنی بر معادلات ساختاری. پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۸، شماره ۲، صص ۲۷۲-۲۵۱.

دموری، داریوش و ایزدی، مینو. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر رقابت بازار محصول بر رابطه بین تمرکز مالکیت و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص ۲۵۶-۲۲۹.

ستایش، محمدحسین و ابراهیمی میمند، مهدی. (۱۳۹۳). رابطه بین نوع مالکیت نهادی و کیفیت افشا در بورس اوراق بهادار تهران. مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۱۲، شماره ۴۸، صص ۷۵-۵۳.

فخاری، حسین و رضائی پشته‌نوئی، یاسر. (۱۳۹۷). تأثیر کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت. حسابداری مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۳۶، صص ۷۹-۶۳.

قربانی، سعید، موحد، مرضیه و محمد منفرد مهارلویی. (۱۳۹۲). رقابت در بازار محصول، ترکیب هیئت‌مدیره و کیفیت افشای اطلاعات: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال پنجم، شماره ۱۹، صص ۹۲-۱۰۵.

کمیته تدوین استانداردهای حسابداری. (۱۳۸۵). استانداردهای حسابداری چاپ هشتم. تهران. انتشارات سازمان حسابرسی.

گوابری، زهرا امیری و عسگری، محمد هادی. (۱۳۹۵). فراتحلیل حاکمیت شرکتی و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. نهمین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد و مدیریت.

لاری دشت بیاض، محمود؛ اورادی، جواد. (۱۳۹۵). ویژگی‌های کمیته حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۶۹-۹۴.

مران جوری، مهدی و رضوانی، جهانگیر. (۱۳۹۷). فراتحلیل در تحقیقات حسابداری. پژوهش حسابداری، دوره ۸، شماره ۳، صص ۱۴۷-۱۲۵.

مهدوی، غلامحسین و کرمانی، احسان. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر استقلال هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. راهبرد مدیریت مالی، دوره ۳، شماره ۴، صص ۲۶-۱.

نمازی، محمد، رضایی، غلامرضا و علیرضا ممتازیان. (۱۳۹۳). رقابت در بازار محصول و کیفیت اطلاعات حسابداری. مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ششم، شماره ۲، صص ۱۳۱-۱۶۶.

Abbott, L.J., Parker, S., Peters, G.F and Raghunanadan, K. (۲۰۰۳). The association between audit committee characteristic and audit fees, PP ۷۷-۲۲.

Abdelsalam, O. H., & Street, D. L. (۲۰۰۷). Corporate governance and the timeliness of corporate internet reporting by UK listed companies. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, ۱۶, ۱۱۱-۱۳۰.

Abeysekera, I. (۲۰۰۰). The influence of board size on intellectual capital disclosure by Kenyan listed firms. Journal of Intellectual Capital, ۱۱(۴), ۵۰۴-۵۱۸.

Agyei-Mensah, [Ben Kwame](#). (۲۰۰۹). "The effect of audit committee effectiveness and audit quality on corporate voluntary disclosure quality", African Journal of Economic and Management Studies, Vol. ۰۰ Issue: ۱, pp. ۷۷-۱۱.

Ahmed Haji, A. (۲۰۰۳), "Corporate social responsibility disclosures over time: evidence from Malaysia", *Managerial Auditing Journal*, Vol. ۱۸ No. ۷, pp. ۷۷۷-۶۶۶.

Ahmed, K., Chalmers, K. & Khlif, H. (۲۰۰۳). A meta-analysis of IFRS adoption effects. The International Journal of Accounting, ۱۸(۲): ۲۱۷-۳۳۳.

Allegrini, M., & Greco, G. (۲۰۰۳). Corporate boards, audit committees and voluntary disclosure: Evidence from Italian listed companies. Journal of Management and Governance, ۷(۱), ۷۷۷-۶۶۶.

Al-Okaily, [Jihad](#), Naueihed, [Salma](#). (۲۰۰۹) "Audit committee effectiveness and family firms: impact on performance", Management Decision.

Alotaibi, K. O. and Hussainey, K. (۲۰۱۶), "Determinants of CSR disclosure quantity and quality: Evidence from non-financial listed firms in Saudi Arabia", *International Journal of Disclosure and Governance*, Vol. ۳۳ No. ۴, pp. ۳۹۳-۴۴۴.

Alves, S. (۲۰۱۱). The effect of the board structure on earnings management: evidence from Portugal. *Journal of Financial Reporting & Accounting*, ۹ (۲): ۱۴۱-۱۶۰.

Alzeban, A., & Sawan, N. (۲۰۰۵). The impact of audit committee characteristics on the implementation of internal audit recommendations.

Anderson, C. A., & Anthony, R. N. (۲۰۰۶). The new corporate directors: Insights for board members and executives. New York, NY: Wiley

Arcay, M. B., & Vazquez, M. M. (۲۰۰۵). Corporate characteristics, governance rules and the extent of voluntary disclosure in Spain. *Advances in Accounting*, ۱۱, ۲۹۹-۳۳۱.

Azofra, Valentin, Castrillo, Luis and Delgado, Maria. (۲۰۰۷). Ownership Concentration, Debt Financing and the Investment Opportunity Set as Determinants of Accounting Discretion. Empirical Evidence from Spain. *Spanish Journal of Finance and Accounting*, Vol. ۵۵۵, Pp. ۲۱۵-۲۵۵

Beiner, Stefan, Schmid, Mark and Gabrielle Wanzenried. (۲۰۱۱). Product Market Competition. Managerial Incentives and Firm Valuation, *European Financial Management*, Vol ۷۷, No. ۵۵, Pp. ۱۱۱-۶۶۶.

- Cerbioni, F., & Parbonetti, A. (۲۰۰۷). Exploring the effects of corporate governance on intellectual capital disclosure: An analysis of European biotechnology companies. *European Accounting Review*, ۱۶(۴), ۱۱۱-۱۲۶.
- Cheng, E. and S. Courtenay. (۱۹۹۹). Board composition, regulatory regime and voluntary disclosure, *International J. of Accounting*, Vol. ۴, No. ۵, Pp. ۲۶۲-۲۹۹.
- Cheng, E. C. M., & Courtenay, S. M. (۱۹۹۹). Board composition, regulatory regime and voluntary disclosure. *International Journal of Accounting*, ۱۱(۳), ۲۶۲-۲۹۹.
- Demb, A., & Neubauer, F. F. (۲۰۰۲). *The corporate board*. Oxford: Oxford University Press.
- Elfeky, M. I. (۲۰۰۷). The extent of voluntary disclosure and its determinants in emerging markets: Evidence from Egypt. *The Journal of Finance and Data Science*, Vol. ۳, ۵۵-۹۹
- Eng, L., & Mak, Y. (۲۰۰۳). Corporate governance and voluntary disclosure. *Journal of Accounting and Public Policy*, ۲۲, ۳۲۵-۳۴۵.
- Fama, E., & Jensen, M. C. (۲۰۰۳). Separation of ownership and control. *Journal of Law and Economics*, ۴۶, ۳۰۱-۳۲۵
- Forker, J. J. (۲۰۰۲). Corporate governance and disclosure quality. *Accounting and Business Research*, vol ۲۲, ۱۱۱-۱۲۴
- García-Meca, E., & Sánchez-Ballesta, J. P. (۲۰۱۰). The association of board independence and ownership concentration with voluntary disclosure: A meta-Analysis. *European Accounting Review*, ۱۹, ۳۳۳-۳۷۷.
- Giroud, X. and H. Mueller. (۲۰۰۰). Corporate Governance, Product Market Competition, and Equity Prices. *The Journal of Finance*, Vol. ۵۵, No. ۲, Pp. ۵۶۳-۶۰۰.
- Glass, L. V. (۱۹۹۹). Primary, Secondary and Meta-Analysis. *Educational Research*, ۲۵(۱): ۳-۸.
- Haniffa, R. M., & Cooke, T. E. (۲۰۰۲). Culture, corporate governance and disclosure in Malaysian corporations. *Abacus*, ۳۸(۳), ۳۳۳-۳۴۹.
- Hermalin, B. E., and M. S. Weisbach. (۲۰۰۰). Information Disclosure and Corporate Governance. Vol. ۹۹, No. ۴, Pp. ۵۵-۶۰.
- Herman, E. S. (۱۹۹۹). *Corporate Control, Corporate Power*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Hidalgo, R., García-Meca, E., & Martínez, I. (۲۰۰۰). Corporate governance and intellectual capital disclosure. *Journal of Business Ethics*, ۱۹(۳), ۳۳۳-۳۴۹.
- Jiambalvo, J., S. Rajgopal, and M. Venkatachalam. (۲۰۰۲). Institutional ownership and the extent to which stock prices reflect future earnings. *Contemporary Accounting Research*, ۱۹(۱): ۱۱۷-۱۴۵.
- Khasharmeh, H. and Suwaidan, M.S. (۲۰۱۰), "Social responsibility disclosure in corporate annual reports: evidence from the Gulf Cooperation Council countries", *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. ۶ No. ۴, pp. ۷۷۷-۵۵۵.
- Khelif, H., & Samaha, K. (۲۰۱۴). Internal control quality, Egyptian standards on auditing and external audit delays: Evidence from the Egyptian Stock Exchange. *International Journal of Auditing*, ۱۸(۲), ۱۳۹-۱۴۴.
- Kim, K., Al-Shammari, H., Kim, Bongjin, & Lee, S. (۲۰۰۸). CEO duality leadership and corporate diversification behaviour. *Journal of Business Research*, ۶۱(۱), ۱۱۷۳-۱۱۸۰.
- Li, J., Pike, R., & Haniffa, R. (۲۰۰۸). Intellectual capital disclosure and corporate governance structure in UK firms. *Accounting and Business Research*, ۳۸(۲), ۷۷۷-۱۵۹.
- Li, W. and Zhang, R. (۲۰۱۰), "Corporate social responsibility, ownership structure, and political interference: Evidence from China", *Journal of business ethics*, Vol. ۹۶ No. ۴, pp. ۱۱۱-۱۴۵.

- Lipton, M., & Lorsh, J. W. (۲۰۲۲). A modest proposal for improved corporate governance. *Business Lawyer*, ۸۸(۱), ۹۹-۷۷.
- Lu, Y. and Abeysekera, I. (۲۰۲۲), "Stakeholders' power, corporate characteristics, and social and environmental disclosure: evidence from China", *Journal of Cleaner Production*, Vol. ۳۳, pp. ۳۲۶-۳۳۶
- Majeed, S., Aziz, T. and Saleem, S. (۲۰۲۰), "The Effect of Corporate Governance Elements on Corporate Social Responsibility (CSR) Disclosure: An Empirical Evidence from Listed Companies at KSE Pakistan", *International Journal of Financial Studies*, Vol. ۷ No. ۳, pp. ۳۰۰-۳۰۶.
- Matoussi, H., and Chakroun, R. (۲۰۲۰). Board composition, ownership structure and voluntary disclosure in annual reports: evidence from Tunisia. *Laboratoire Interdisciplinaire de Gestion Universite- Entreprise (LIGUE)*, pp. ۱-۱۸.
- Mohd Ghazali, N.A. (۲۰۲۰), "Ownership structure and corporate social responsibility disclosure: some Malaysian evidence", *Corporate Governance: The international journal of business in society*, Vol. ۷ No. ۳, pp. ۲۵۱-۲۶۶
- Musyoka, M. N. (۲۰۲۰). Effect of voluntary disclosure on financial performance of firms listed at Nairobi Securities Exchange. Master of Science thesis, KCA University
- Muttakin, M.B. and Subramaniam, N. (۲۰۲۰), "Firm ownership and board characteristics: Do they matter for corporate social responsibility disclosure of Indian companies?" *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, Vol. ۶ No. ۲, pp. ۱۳۸- ۱۶۰.
- Naser, K., Al-Hussaini, A., Al-Kwari, D. and Nuseibeh, R. (۲۰۲۰), "Determinants of corporate social disclosure in developing countries: The case of Qatar", *Advances in International Accounting*, Vol. ۹۹, pp. ۱-۳۳.
- Neill, J.D., Stovall, O., Jinkerson, S., Darryl, L. (۲۰۲۰). A critical analysis of the accounting ssrss sss' lllll lllll ll eeecccccccccccccurnal of Business Ethics, cc(۱-۲), ۱۱۱-۱۰۸
- Nicolas, S.Z. (۲۰۲۰). Voluntry disclosure: evidence from UK. Erasmus University Rotterdam, Viewed ۲ June ۲۰۲۰, ۳۳-۱۰۸.
- Nurhayati, R., Taylor, G., Rusmin, R., Tower, G. and Chatterjee, B. (۲۰۲۰), "Factors determining social and environmental reporting by Indian textile and apparel firms: a test of legitimacy theory", *Social Responsibility Journal*, Vol. ۲۲ No. ۱, pp. ۱۶۷-۹۹۹
- Patelli, L., & Prencipe, A. (۲۰۲۰). The Relationship between voluntary disclosure and independent directors in the presence of a dominant shareholder. *European Accounting Review*, ۲۶(۱), ۵-۳۳.
- Pfeffer, J. (۱۹۸۰). *Power in organizations*. Marshfield, MA: Pitman.
- Prado-Lorenzo, J., & Garcia-Sanchez, I. (۲۰۲۰). The role of the board of directors in disseminating relevant information on Greenhouse Gases. *Journal of Business Ethics*, ۱۷۷, ۱۱۱-۴۴۴.
- Rashid, A. and Lodh, S.C. (۲۰۲۰), "The influence of ownership structures and board practices on corporate social disclosures in Bangladesh", Tsamenyi, M. and Uddin, S., *Research in Accounting in Emerging Economies*, Emerald Group Publishing Limited, UK, pp. ۱۱۱-۲۳۷
- Rhoades, D. L., Rechner, P. L., & Sudramurthy, C. (۲۰۲۰). A meta-analysis of board eeeæ ceeee a aaaæcia eerrrrnnn ce rr e "ooo eeass eetteaaaa mne"? *Corporate Governance: An International Review*, ۹, ۳۱۱-۳۱۹.
- Samaha, K., Dahawy, K., Hussainey, K., & Stapleton, P. (۲۰۲۰). The extent of corporate governance disclosure and its determinants in a developing market: The case of Egypt. *Advances in Accounting*, ۸۸(۱), ۱۶۸-۱۷۸.

- Samaha, Khaled, Khelif , Hichem & Hussainey, Khaled. (۲۰۰۵). The impact of board and audit committee characteristics on voluntary disclosure: A meta-analysis. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol ۱۴, PP ۳۳-۸۸.
- Samuel A. Dipezza Jr and Robert G. Eccles. (۲۰۰۲). *Building public trust, the future of corporate Reporting*, Jon Wiley & Sons, Inc, New yorc. Vol. ۵, No. ۲, Pp. ۲۷۸-۳۱۵.
- Srivastava, [Varnita](#), Das, [Niladri](#), [Jamini Kanta Pattanayak](#). (۲۰۰۹). "Impact of corporate governance attributes on cost of equity: Evidence from an emerging economy", *Managerial Auditing Journal*, Vol. ۱۴ Issue: ۲, pp. ۲۲۲-۲۶۱.
- Süsi, [Virgo](#), Lukason, [Oliver](#). (۲۰۰۹). "Corporate governance and failure risk: evidence from Estonian SME population", *Management Research Review*, Vol. ۲۲ Issue: ۶, pp. ۷۰۳-۷۱۱.
- Ullah, [Md Shahid](#) , [Mohammad Badrul Muttakin](#), [Arifur Khan](#). (۲۰۰۹). "Corporate governance and corporate social responsibility disclosures in insurance companies", *International Journal of Accounting & Information Management*, Vol. ۱۷ Issue: ۲, pp. ۳۰۰-۳۱۴.
- Wang, M., & Hussainey, K. (۲۰۰۳). Voluntary forward-looking statements driven by corporate governance and their value relevance. *Journal of Accounting and Public Policy*, ۲۲(۳), ۲۶۵-۲۹۹.

